

B

uitenschoolse kinderopvang:

voorzieningen

in volle ontwikkeling

Pat Petrie

Pat Petrie schetst een overzicht van de recente ontwikkelingen in de buitenschoolse kinderopvang. Scholen spelen een steeds belangrijker rol in de buitenschoolse opvang en men raakt er zo langzamerhand van overtuigd dat deze vorm van opvang multifunctioneel kan zijn, luiden haar voornaamste conclusies.

Mijn eerste kennismaking met de buitenschoolse kinderopvang dateert van de jaren veertig, toen ik zelf nog een kind was. Uit nieuwsgierigheid bracht ik een bezoek aan een naschools speelcentrum in hartje Londen. Eerst kregen we er iets te eten en daarna deden we spelletjes op de speelplaats. In die tijd waren dergelijke voorzieningen niet ongewoon in Londen en, hoewel dun gezaaid, ook in de rest van Europa bestonden ze al op zijn minst sinds het begin van de 20e eeuw. Hoe is deze vorm van opvang ontstaan, en hoe is hij sindsdien geëvolueerd?

Drie rode draden lopen er door de geschiedenis van de buitenschoolse kinderopvang: de bescherming van kinderen (kinderen behoeden voor gevaar en onheil), het pedagogische aspect (activiteiten, relaties en een omgeving die heilzaam zijn voor kinderen en bijdragen aan hun opvoeding) en, meer recent, het voorzien in de zorg voor kinderen terwijl hun ouders – met name moeders – werken. In 1979 zette ik, samen met andere ouders, een vakantieclub op in Londen die dienst deed als opvangvoorziening.

Rond die tijd begon ik ook mijn onderzoek naar de manier waarop gezinnen de opvang van hun kinderen organiseerden buiten de schooluren. In voormalige Oostbloklanden en in Denemarken en Zweden bestonden toen al voorzieningen bedoeld om moeders beschikbaar te maken voor de arbeidsmarkt. Ook in de VS was buitenschoolse kinderopvang toen in volle ontwikkeling en werd er reeds onderzoek naar gedaan.

In 1986 richtte ik, samen met Ria Meijvogel uit Nederland, het eerste Europese netwerk voor buitenschoolse kinderopvang op

'Denemarken, Duitsland en Zweden hebben de hoogst opgeleide medewerkers'

(ENSAC, European Network for School-Age Childcare) en in 1989 hielden we onze eerste Europese conferentie. In 1995 voerden wij een onderzoek uit naar buitenschoolse kinderopvang in de Europese Unie, waaruit bleek dat de situatie zeer

sterk verschilde van land tot land. Zo bleek bijvoorbeeld dat het voormalige Oost-Duitsland gesubsidieerde opvang voorzag voor 88% van de kinderen tussen de 6 en de 10 jaar oud (1990). In Zweden en Denemarken was dit respectievelijk 64% en 62% (1994), in Frankrijk 30% (1993) en in Portugal 10% (1993). In andere lidstaten lag dit cijfer nog lager.

Hoe ziet het huidige beleid op het vlak van buitenschoolse opvang eruit? Recent onderzoek uitgevoerd door de Thomas Coram Research Unit toont aan dat buitenschoolse opvang zich, op enkele uitzonderingen na, veel minder sterk heeft ontwikkeld dan voorschoolse opvang. Er is ook veel minder informatie beschikbaar over buitenschoolse opvang. Toch komen enkele belangrijke thema's steeds terug.

Uitbreiding en inkringing van het aanbod

Tijdens de tweede helft van de jaren 1990 en de eerste jaren van het nieuwe decennium zagen we een toename van het aantal voorzieningen in Europa en elders

(Nieuw-Zeeland, Australië). In Denemarken en Zweden hebben gezinnen nu recht op 'vrijtijdsopvang', zoals buitenschoolse kinderopvang daar wordt genoemd, en voldoet het aanbod aan plaatsen aan de vraag. Ook Noorwegen heeft het recht op vrijtijdsopvang ingevoerd en in landen zoals België, Nederland en het Verenigd Koninkrijk staat uitbreiding van de buitenschoolse opvang op de politieke agenda. In de voormalige Oostbloklanden zien we dat het aanbod is afgenomen.

Overheidssubsidies

Het is gebruikelijk dat ouders een bijdrage betalen voor buitenschoolse opvang. De voorzieningen worden ook gesubsidieerd door de overheid, en dat gebeurt op vier manieren: rechtstreekse en continue subsidiëring (bijvoorbeeld in Scandinavië, Frankrijk, Portugal en Duitsland), opstarttoelagen om nieuwe voorzieningen te stimuleren (bijvoorbeeld in het Verenigd Koninkrijk en Australië), rechtstreekse subsidies aan de ouders, in de vorm van opvangcheques of belastingvoordeel (bijvoorbeeld in Australië, de VS, Nieuw-Zeeland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk), en werkgeversbijdragen (bijvoorbeeld in Frankrijk en Nederland).

Normen en voorschriften

Het vastleggen van normen kan een zaak zijn van het lokale beleid. Dat is bijvoorbeeld het geval in Australië, Zweden en de Verenigde Staten, waar de meeste (deel)staten minimumstandaarden bepalen. Maar normen kunnen ook worden opgelegd op nationaal niveau, zoals bijvoorbeeld in het Verenigd Koninkrijk het geval is. In de Verenigde Staten en Nieuw-Zeeland worden subsidies aan de ouders alleen toegekend als de gebruikte opvangdiensten aanvaardbare normen halen. Elders kan het voldoen aan een bepaalde standaard een voorwaarde zijn om overheidsgeld te ontvangen (bijvoorbeeld in Portugal).

Ook de vereisten op het vlak van beroepsopleiding en kwalificatie verschillen van land tot land. Denemarken, Duitsland en

Zweden hebben veruit de hoogst opgeleide medewerkers en een groot deel van het personeel moet in die landen over diploma's beschikken. Deense opvoeders volgen een voltijdse opleiding van 3,5 jaar, en 80% van het personeel is er volledig gekwalificeerd. In Duitsland is slechts 8% van het personeel niet gediplomeerd en de meeste overige medewerkers hebben een universitaire studie gevolgd of een opleiding van 3 tot 5 jaar aan een hogeschool achter de rug.

In Zweden werken 'vrijtijdsopvoeders' op school naast de leraren. Ze kunnen er zelfs schoolhoofd worden. Sinds 2001 is de opleiding voor voorschoolse opvang, voor leerkrachten en vrijtijdsopvoeders geïntegreerd. In de toekomst zullen ze allemaal leerkrachten worden genoemd, ieder met hun eigen specialiteit. Ze zullen ook allemaal een pedagogische opdracht hebben, dat wil zeggen dat ze verantwoordelijk zijn voor het welzijn van de kinderen en voor hun opvoeding, in de breedste zin van het woord.

Elders denkt de overheid eraan om het niveau van de vereiste opleidingen en diploma's te verhogen (bijvoorbeeld in Vlaanderen, Nederland en het Verenigd Koninkrijk). In vele landen is het moeilijk om statistieken te vinden over opleidingen en diploma's, maar over het algemeen is het werk niet geprofessionaliseerd en zijn de vereisten vaak laag.

'Wat voor een kindertijd willen we onze kinderen geven?'

De rol van de school

De school speelt een steeds belangrijker rol in de buitenschoolse opvang. De buitenschoolse opvang moet zich in veel opzichten schikken naar de organisatie en de ethische normen van de school. Het uurrooster van de school bepaalt wanneer opvang nodig is. In sommige landen (België, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk) zijn de schooldagen regelmatig en lang, in andere landen zoals Denemarken bijvoorbeeld, varieert het aantal schooluren van dag tot dag en zijn schooldagen vaak vrij

kort. De school kan ook een invloed hebben op de buitenschoolse activiteiten. In Duitsland, waar schooldagen kort zijn, maakt huiswerk een essentieel onderdeel uit van het buitenschoolse programma. Overal is het zo dat de lengte en het al dan niet formele verloop van de schooldag voor een stuk bepalen welke activiteiten de kinderen aankunnen in de buitenschoolse opvang. Soms willen ze alleen maar wat uitrusten, terwijl ze in andere gevallen juist zin zullen hebben in meer intensieve activiteiten.

De belangrijker wordende rol van de school als plaats waar kinderopvang wordt georganiseerd, draagt bij tot haar dominante positie. In Noorwegen, Frankrijk en Denemarken vormt de school de basis voor de publieke buitenschoolse opvang. In Zweden is de integratie van school en vrijtijdsopvang ver gevorderd. De vrijtijdsopvang is naar de scholen gekomen, wat heeft geleid tot 'hele-dag-scholen', waar leerkrachten en vrijtijdsopvoeders nauw samenwerken en een aangepast uurrooster aanbieden bestaande uit zowel school als buitenschoolse opvang.

Pedagogische kwesties

Buitenschoolse kinderopvang wordt nog vaak gezien als een beschermende en preventieve maatregel en als een antwoord op de eisen van de arbeidsmarkt. Maar we zien dat pedagogische kwesties meer en meer op de voorgrond treden. Wat voor een kindertijd willen we onze kinderen geven? Hoe kan kinderopvang hun ontwikkeling het best ondersteunen? Bestaat het risico dat de opvang die wordt georganiseerd in de scholen de repressieve waarden en praktijken van het traditionele onderwijs overneemt? Dergelijke vragen rijzen in vele landen. Misschien beginnen we stilaan in te zien dat buitenschoolse kinderopvang multifunctioneel kan zijn. De buitenschoolse opvang maakt het immers mogelijk dat ouders werken, dat kinderen worden beschermd én dat ze worden gestimuleerd in hun ontwikkeling.

Pat Petrie is verbonden aan de Thomas Coram Research Unit, Institute of Education, University of London.